

ADATTÁR.

LASKAI-FÉLE ÉNEKESKÖNYV (LASKAI-PSALTERIUM) NINCS.

(Molnár zsoltárainak egy ismeretlen kiadása.)

Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárában I. k. 843. sz. a. Laskai Jánosnak egy psalterium-fordítást tulajdonít. A cikk így szól: »Debreczen, 1651. *Laskai János*. Szent Dávid százötven Soltári, egynéhány imádságokkal egyetemben. Debreczen. 1651. 12 r. 220 lap. — *Végül*: Regestrum 4 sztlan lev. || Sándor István, ki szerint adtam a címet, *M. Könyvesház* 35. l. a fordítást Laskai Jánosnak tulajdonítja.¹ || *Egyetlen példány a pesti egyetem ktárában* (cízml. hij).«

Noha ez a közlemény nem jelzi, hogy verses vagy prózai fordítás van-e a kiadványban, Erdélyi Pál »Énekeskönyveink a XVI. és XVIII. században« cz. derék összeállításában a nyomtatásban megjelent énekeskönyvek lajstromába 126. sz. a. felvette.²

Mindenkinek felötlhet, a ki valamennyire foglalkozott a régi ének-költéssel, hogy a XVII. század közepén, a Molnár Alberté után és sűrű kiadásai mellett még egy teljes verses psalteriumunk jelent volna meg.³ Utána nézve arra az eredményre jutottam, hogy félreértés van a dologban, mert Laskai János, Bethlen Istvánnak derék tollforgató titkára, noha különben számos munkát írt és fordított és a versíráshoz is értett, a mellett imádságokat is magyarított — a zsoltárokat se prózában, se versben nem ültette át, és az egyetemi könyvtár unicum példányában nem az ő, hanem a Szenczi Molnár Albert zsoltárfordítását találjuk.

Az illető kötet (RMK. I. 179—180. sz.) két munkát tartalmaz. Az első mű a verses psalterium, ennek a címlevele hiányzik (A₁). Megvan már a második levél (A₂), s azon Remus-nak Molnár Albert zsoltárai

¹ Sándor Istvánnál a cikk ez (1651. Debretzen-nél): Sz. Dávid 150. Zsoltári egynehány Imádságokkal egyetemben. 12. For. Laskai János. — A Ipszámot Szabó K. adta hozzá autopsziából.

² M. Könyvszemle, 1899. és különnyomat, Bpest, 1899. 51. l.

³ Nem vetnek ügyet e kérdésre sem az irodalomtörténetek (Bodnár, Horváth Cyr., Pintér), sem azok, a kik Laskairól behatóbban is irtak (Szilády, IK. 1897. és Dézsi L. u. o. 1908). Szinnyei a Magyar Írókban átveszi Szabó K. adatát.

elé írt epigrammája, latin eredetiben és Filiczki magyar verses tolmácsolásában, azután a százötven zsoltár, Molnár Albert fordításában. A másik mű, külön címlappal, új lapszámozással és ívjelzéssel: Egy néhány Ahitatos Buzgo | Imadsa- | gok; | Mellyeket | Kegyelius Filep | Elmelkedefiből fzedeketet és Ma- | gyarra fordított | Laskai Ianos. || Masodszi Nyomtatás | Debreczenben. || Fodorik Menyhart által. 1651. eíztendőben. — 12 r. 34 lap. — *Végül*: mut. tábla, 1 szltan levél. — Leirja ezt Szabó K. 844. sz. — (Próza.)

Szabó K. nem vette észre az első résznek a Molnár zsoltárkönyvével való azonosságát; pedig a könyv *volt* a kezében, hiszen abból adja a Laskaitól eredő résznek elég pontos címét (de Kegeliust ír). Valószínűleg siettében a Sándor Istvánból kijegyzett adatot vette be művébe s nem egyeztette a hagyományt az autopsiával. Erdélyi pedig már kettőjük után indult; a könyvet bizonyosan nem nézte meg. Sándor István viszont a függelékű címlapjáról következtetett vissza a főmű szerzőjének az elveszett címlappal együtt eltűnt nevére. Különben csak rá kell nézni a zsoltáros rész ajánló versére és szövegére, hogy Molnár művére ráismerjen az ember.

A kérdés csak az lehet: együtt jelent-e meg a két mű, avagy csak együvé kötötték? és: miféle kiadása ez Molnár zsoltárainak?

A mostani kötés újkori, illetőleg XIX. századi; de nem ebben kerültek össze. Sándor István is egy kötetben látta őket (akár kötött állapotban, akár táblátlanul), épen azért mondta a címlaptalan psalteriumot is a kötet belsejében levő címlapról a Laskaiénak. Valószínűnek tartom, hogy együtt jelentek meg, s a Laskai művecskéjének új kiadása függelékül volt adva a zsoltárok mellé. A betűforma egy; különben a függelék papirosa egy alig észrevehető árnyalattal fehérebb és a nyomás kormosabb. Ferenczi Zoltán, a kinek mutattam a leletet, szintén azonosnak ismerte fel a betűt, egy nyomda munkájának a két művet, de ő kevésbbé tartja valószínűnek, hogy a két nyomtatvány egyszerre jelent volna meg; a Laskai-féle rész betűi kopottabbak s ez arra mutat, hogy a Zsoltárok nyomtatása nem egyidejű vele, hanem korábbi; a Laskai-féle résznek nemcsak külön címlapja van, hanem szoros összetartozás nem is állapítható meg, mert ívei is elkülönülnek. Igaz, hogy a Laskai-féle rész új íven kezdődik, de akarva sem igen kezdődhetnék a régin, mert ott csak egy hátlap maradt üresen. Én azonban magam is úgy sejtek, hogy valami különbség a papirosban is van, mind a mellett a Laskai-féle lenyomatot a zsoltárkönyv függelékének tekintem; a függelék-jelleg bizonyítékát látom abban is, hogy a Laskai-rész ívjelzése nem A, B, C-vel (nagybetűkkel), hanem a hangzók kisbetűivel történik (a, e, i); efféle eljárás akkoriban szokásos volt a mellékleteken. Nem lehetetlen, hogy a főmű előbb megjelent; vannak akkori kiadványokban egymástól különböző évszámú nyomtatványok is egyesítve; de másrészt a kiadók igyekeztek az ilyen több helyen is megjelent munkák versenyképességét a hozzájuk csatolt függelekkel fokozni. Ez a kérdés alig dönthető el; különben is csak az évszámra nézve fontos, 1651-re tegyük-e, vagy korábbra ennek a psalteriumnak a megjelenését.

A psalterium meghatározásához támasztópontokat nyújtanak a könyv elé kötött írópapírlapon olvasható XVII. századi bejegyzések. Ezek közt az első, már kitörült bejegyzés ez: *Possessio | Andreæ Szelecky | Ab Anno 1658. die 20 Junii.* Ez alatt *Gabriel* (későbbi kézzel átigazítva *Stephanusra*) *Zombory | Año 1659 die 8. Janu- | arij: Ezen Szoltaros | könjvet ajándekon ata | nekem Zombory Gabornak | Battiam Roskovany Szan | dor Uram eő kegyme.* A többi bejegyzés a kérdésre nézve közömbös.

A zsoltárkönyv tehát 1658-ban mindenesetre megvolt. A bibliographia 1658 előtt a Molnár halála utáni időből csak a következő 12-rétű kiadásokat ismeri: Várad 1651., Amsterdam 1650., Várad 1648., Bártfa 1647. Mindezek azonban más lapszámmal szerepelnek, mint az egyetemi könyvtár példánya, a két váradival össze is vettem, természetesen különbözik tőlük.

Példányunkban a zsoltárok után még a következő 6 ének van: Az Istennek Tíz-Parancsolattya. CM. (Emeld fel szived . . .). Az Simeonnak Eneke. CM. (Vram bocsaffad el . . .). Mindennemű háborusag ellen (Vr Iften melly fokban vannak . . .). Az Iften Törvényeről (Meg hattad nekünk Ur Iften . . .). Az Szent Vacsorarol (Oh én lelkem dicsérjed Iftenedet). Az Istentelenektől El-Nyomatott Anyaszent-egyhaznak panaszfsza. Nota: Szent David Prophéta, etc. (Hogy panaszolkodik az Anyaszent-egyhaz az JESUSnak jegyese . . .). Az egykorú váradi 1651-iki (12 r.) kiadásban az öt első ének ugyanaz, a hatodik azonban ez: Anna Aszszony Hala-ado Eneke (Oerül az én fzivem az Urban . . .). A váradi kiadásnak is van imádságos melléklete, külön címlap nélkül ugyan, de fejlécczel: Buzgo Halaadasok es könyörgések. 46 l. és 1 szltan lev. q, qq ivjelzéssel.

Az eredmény ez:

1. Laskai János neve a zsoltárköltőké közül törlendő.

2. Szenczi Molnár Albert zsoltárainak egy új kiadása iktatandó közbe, mely minden valószínűség szerint Debreczenben, Fodorik Menyhártnál jelent meg 1651-ig, 12-rétben, 220 lapon, végül 4 szltan levéllel. Az egyetemi könyvtárban levő 179. sz. példány unicum. Molnár zsoltárainak ez az első eddig ismert debreczeni kiadása.¹

NÉGYESY LÁSZLÓ.

¹ Ha előbbi időből említenek debreczeni psalteriumot (l. Szabó K. I. 650. sz.), az a Gönczi-féle énekeskönyvre vonatkozik, melynek az 1635-re tehető lőcsei kiadása előtt megjelent eddig ismert négy kiadása Debreczenben hagyta el a sajtót. Zsoltárokkal kezdődött, körülbelül fele az összes zsoltárok-nak benne volt, némelyik többféle átdolgozásban is. A »debreczeni psalterium« kifejezés 1635 körül megkülönböztetést fejez ki a Molnár-féle psalteriumtól. A kétféle psalterium, vagyis a Gönczi-féle énekeskönyv és a Molnár zsoltárkönyve, a jelzett lőcsei kiadásban került először egybe (Szabó K. 648. és 649. sz.). Felhasználjuk ez alkalmat annak a megjegyzésére is, hogy a Szabó K.-nál 648., 649., 650., 651. sz. a. leírt négy összetartozó lőcsei kiadványnak (összetartozásuk az első, azaz 648. sz. mű címlapján formálisan is jelezve van) megjelenési éve egyik kiadvány címlapján sem szerepel ugyan, és csak a legutóbbi, azaz a 651. sz. mű elsőszavának keltezéséből tette Szabó K. 1635-re, mindaz-